

Л. А. Петренко, аспірант,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНИХ ВИРОБНИКІВ СИРУ В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ КОНЦЕНТРАЦІЇ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ

В статті проаналізовано вплив процесів концентрації в молокопереробній галузі на експортний потенціал сироробних підприємств.

Article is devoted to the analysis of influence the processes of concentration in the branch on an export potential of cheese — manufacturers.

Виробництво сиру в Україні протягом 2000—2004 рр. збільшилось майже в чотири рази, паралельно зростали і обсяги національного експорту цього продукту. Водночас статистика засвідчує зменшення загальної кількості сироробних підприємств. Закономірно, постають питання про характер і масштаби змін на рівні окремих підприємств та їх груп, про причини і наслідки галузевих ротацій для експортного потенціалу окремо взятого підприємства.

Взаємозв'язки між процесами розвитку галузі і зміною потенціалу окремих її виробників займалися такі відомі вітчизняні і зарубіжні вчені як М. Портер, І. Ансофф, П. Саблук, М. Ільчук, М. Мойса, О. Шубравська. Але прояви означених взаємозалежностей на практиці різноманітні, потребують перманентного дослідження і доповнення теорії. З огляду на це, актуальним є дослідження процесів концентрації у вітчизняній сироробній галузі під кутом зору змін в експортному потенціалі її окремих представників.

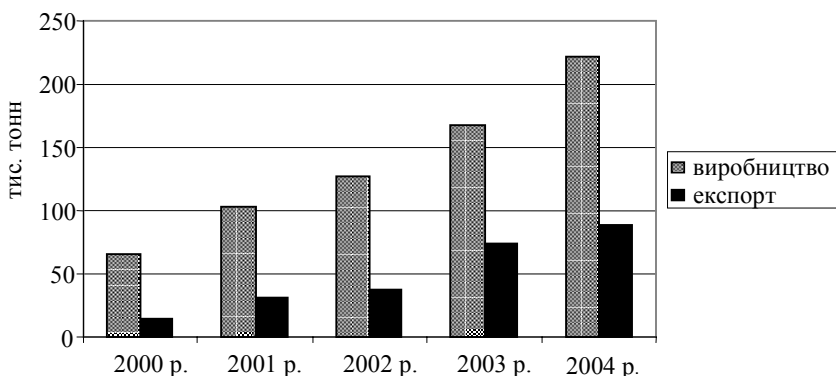

Рис. 1. Виробництво сирів в Україні та експорт в 2000—2004 рр.¹

¹ За даними міністерства статистики України

У 2004 році виробництвом сирів в Україні займалось 237 підприємств (включаючи філіали і ДП). Високий ступінь подрібненості галузі є наслідком виготовлення сирів більшістю молокопереробних підприємств, для яких сироробство не є основною спеціалізацією. За обсягами виробництва українських виробників сиру можна віднести до наступних груп (табл. 1):

Таблиця 1

**ГРУПУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ВИРОБНИКІВ СИРУ
В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД РІЧНИХ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА**

Група підприємств	Річні обсяги виробництва, т	Кількість підприємств	Частка в загальній кількості, %
Найбільші	Від 9 до 13 тис. т	3	1,3
Великі	Від 4 до 9 тис. т	12	5,1
Середні	Від 1 до 4 тис. т	44	18,6
Малі	Від 0,1 до 1 тис. т	85	35,9
Дрібні	Від 0,01 до 0,09 тис. т	59	24,9
Найдрібніші	Менш ніж 0,001 тис. т	33	13,9

Аналіз зміни структури українського ринку сировиробників протягом 1999—2004 рр. виявляє наступні тенденції: скорочення загальної кількості підприємств, що виготовляють сир, на 15,4 %. (Зменшення операторів на ринку було стрибкоподібним, і переломним став 2003 рік); різке зменшення кількості дрібних і найдрібніших виробників (на 34,4 %); стрибок кількості малих (від 0,1 до 1 тис. т. сиру на рік) підприємств в 2001—2002 рр.: збільшення на 25—42,5 % до рівня 1999 р.; зростання (в 3,3 рази) сегменту середніх підприємств; починаючи з 2000 року, невинне збільшення частки великих (з річним обсягом виробництва більше 4 тис. т.) виробників.

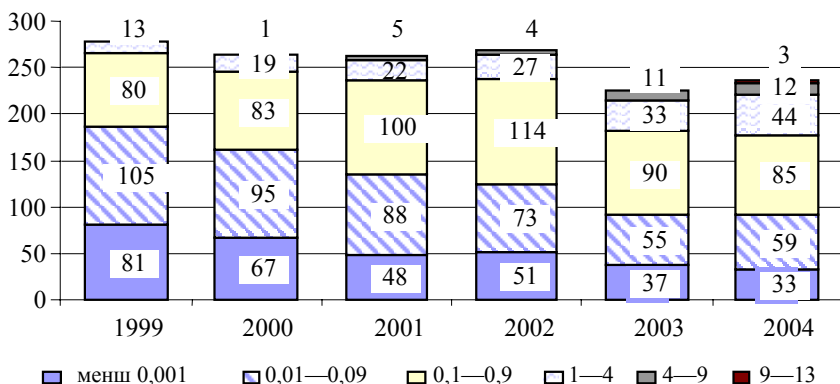

Рис. 2. Динаміка сегментів ринку українських сироробних підприємств в 1999—2004 рр.

Причинами означених тенденцій кількісного перерозподілу в співтоваристві вітчизняних сироробних підприємств, на нашу думку, послужили:

— «Природні» процеси розвитку ринку, який поступово переходить від стадії бурхливого росту до насичення (зрілості), що супроводжується стабілізацією кількості операторів і можливістю отримувати суттєві конкурентні переваги від масштабного виробництва;

— Запровадження в другій половині 2002 року заборони на імпорт в Європу казеїну з України (привід — порушення європейських стандартів безпеки продукту, знайдення в українському казеїні левоміцитину) викликало компенсаторну реакцію — перехід частини молокопереробних підприємств на виробництво сиру. Саме сиру як продукту співвідносного з казеїном і за можливостями транспортування, і за рівнем рентабельності, що не в останню чергу пов'язано з пріоритетом продажу на «своїх» зовнішніх ринках. В 2002 році у зв'язку з обвалом світових цін на сухе молоко (для реалізації на ринок були «викинуті» значні запаси сухого молока військового відомства США, термін зберігання яких закінчувався) почалось нарощення виробництва сиру орієнтованими на експорт підприємствами, яке переслідувало мету використання налагоджених каналів збуту власної продукції за кордон.

— Активізація процесів перерозподілу власності в напрямку концентрації капіталу, що призвело до двох взаємопов'язаних наслідків: посилення сегментації в молокопереробній галузі в цілому (зниження взаємоспрямованої диверсифікації) з більш чітким розмежуванням сироробного і цільномолочного типу виробництва та зменшення загальної кількості підприємств з відповідним ростом групи великих виробників;

— Негативні процеси розвитку сировинного ринку галузі: збереження тенденції до скорочення поголів'я худоби, переважне виробництво молока в дрібних селянських господарствах, що створює складнощі з моніторингом якості, низька щільність молочного виробництва і, відповідно, високі транспортні затрати тощо. В таких умовах сприятливою для функціонування молокопереробного підприємства є розвиток власної сировинної бази, можливість запропонувати достатньо високу ціну за молоко, налагодження довгострокової співпраці, вживання адміністративних засобів впливу на сільгоспвиробника. Все це стає під силу великому виробникові.

— Сектор дрібних фермерських фірм, що виробляють сир, розвивається дуже повільно. З одного боку, в суспільстві відсутня традиція споживання «домашнього» сиру, з іншого — у національного молоковиробника відсутні традиції «домашнього» сироробства. — Все те, що складає потенціал розвитку означеного сектору, приміром, у Франції.

Загальне зростання обсягів виробництва в галузі і скорочення кількості підприємств на ринку супроводжується стабілізацією частки двадцяти найбільших виробників. Але, при відносній стабільності сукупної частки «двадцятки», мають місце ротації всередині групи (табл. 2). Можна виділити чотири основні підгрупи виробників сиру за характером ротацій:

1. Відносна стабільність позиції. (Представники: КП «Пирятинський сирзавод», ВАТ «Шосткинський міськмолкомбінат», ВАТ «Звенигородський сироробний завод»);

2. Швидка втрата позицій. (Представники: ЗАТ «Баштанський сирзавод», ЗАТ «Хмельницька маслосирбаза», ВАТ «Великобурлуцький сироробний завод», ВАТ «Ковельмолоко»);

3. Швидке набуття позицій. (Представники: ВАТ «Молочник» ДП «Гадячсир», ВАТ «Каневський маслосироробний завод», ВАТ «Менський сир»);

4. Нові члени «двадцятки». (Представники: ТОВ «ВО «Моліс»», ВАТ «Світловодський маслоробний комбінат», ВАТ «Червоноградський маслосирзавод»).

Таблиця 2

**РЕЙТИНГ «ДВАДЦЯТКИ» НАЙБІЛЬШИХ ВИРОБНИКІВ СИРУ
В 2002—2004 рр.¹**

Місце в 2004 р.	Місце в 2003 р.	Місце в 2002 р.	Назва підприємства	Випуск продукції, тис. тон		
				2002 р.	2003 р.	2004 р.
1	3	6	ВАТ «Молочник»	3,8	6,7	12,48
2	1	1	ВАТ «Шосткинський міськмол-комбінат»	6,2	8,5	10,24
3	4	9	ДП «Гадячсир»	3,3	6,6	9,56
4	2	3	КП «Пирятинський сирзавод»	5,7	7,5	8,65
5	10	18	ВАТ «Каневський маслосироробний завод»	2	4,3	8,26
6	7	17	ВАТ «Менський сир»	2	4,7	6,81
7	6	4	ВАТ «Звенигородський сироробний завод»	5,6	6	6,43
8	□	□	ТОВ «ВО «Моліс»»			6,26
9	14	11	ВАТ «Дубномолоко»	2,5	3,2	5,49
10	9	5	ЗАТ «Баштанський сирзавод»	3,9	4,4	5,4
11	□	□	ВАТ «Світловодський маслоробний комбінат»	-	-	5,32
12	13	□	ВАТ «Миргородський сироробний комбінат»	0,2	3,8	4,89
13	11	7	ЗАТ «Хмельницька маслосирбаза»	3,7	4,2	4,6
14	16	14	ВАТ «Рожищенський сирзавод»	2,3	3,1	4,37
15	□	16	ЗАТ «Шишацький сирзавод»	2,2	2,1	4,28

¹ Джерело — Міністерство статистики України, акціонерні товариства.

Закінчення табл. 2

Місце в 2004 р.	Місце в 2003 р.	Місце в 2002 р.	Назва підприємства	Випуск продукції, тис. тон		
				2002 р.	2003 р.	2004 р.
16	□	□	ДП «Аромат»	0,8	0,9	3,98
17	8	10	ВАТ «Великобурлуцький сироробний завод»	2,7	4,5	3,94
18	15	8	ВАТ «Ковельмолоко»	3,3	3,1	3,91
19	□	□	ВАТ «Червоноградський масло-сирзавод»	0,6	0,9	3,3
20	17	□	ВАТ «Вапнярський молокозавод»	1,3	2,6	3,29

При паралельному аналізі даних табл. 2 і табл. 3 можна бачити, що зміна часток на внутрішньому ринку та в сукупному обсязі галузевого виробництва обумовлена експортоорієнтованістю окремих підприємств, та груп компаній, до складу яких вони входять.

Таблиця 3

ІЛЮСТРАЦІЯ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНOSTІ ОКРЕМИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА ГРУП КОМПАНІЙ¹

Назва підприємства, групи компаній	Частка на вітчизняному ринку в 2004 р., %	Частка в загальному виробництві в 2004 р., %	Частка в загальному експорті в 2004 р., %
ВАТ «Молочник»	9,92	5,63	0,09
Група Мілкіленд (ВАТ «Менський сир», ВАТ «Миргородський сироробний комбінат»)	7,99	10,88	15,91
ВАТ «Шосткинський міськомкомбінат»	6,95	4,62	1,75
ТОВ «ВО «Моліс»»	5,95	3,72	0,90
ВАТ «Звенигородський сироробний завод»	4,4	2,90	1,05
Група ЗМГ (ВАТ «Дубномолоко», ВАТ «Ковельмолоко»)	3,58	4,77	6,88

¹ Частки найбільших виробників сирів і груп на ринку України визначені з урахуванням обсягів експорту їх продукції, у тому числі і через компанії-посередники на базі аналізу даних Державної митної служби України.

Назва підприємства, групи компаній	Частка на вітчизняному ринку в 2004 р., %	Частка в загальному виробництві в 2004 р., %	Частка в загальному експорті в 2004 р., %
ЗАТ «Баштанський сирзавод»	3,23	2,44	1,53
Група «Клуб Сиру» (ВАТ «Каневський маслоси- роробний завод», ВАТ «Світловодський масло- робний комбінат»)	2,6	6,46	12,48
КП «Хмельницька маслосирбаза»	2,00	2,08	2,36
ВАТ «Вапнярський молокоза- вод»	1,7	1,48	1,31
ВАТ «Великобурлуцький си- роробний завод»	1,57	1,78	2,23
Група Надія (ДП «Гадячсир», ЗАТ «Шишацький сирзавод»)	1,38	6,30	13,80
ВАТ «Рожищенський сирзавод»	1,1	2,08	3,66

Означені тенденції, які назовні виступають як процеси концентрації виробництва, а прибільш глибокому розгляді виявляють характер складних внутрішньогалузевих ротацій, мали своїми наслідками такі зміни експортного потенціалу підприємств як:

— підвищення ступеня завантаження потужностей на крупних підприємствах галузі до 86 %, що обумовлено наявністю налагодженої системи закупівлі і доставки сировини (в той час, як на середніх і дрібних підприємствах завантаження потужностей знаходиться на рівні 23—30 %);

— зростання виробництва (так, темп приросту виробництва в 2004 р. по відношенню до 2003 р., як і минулого року, склав 32 %);

— збільшення експорту (Так, в 2004 р. було експортоване 40 % вироблених сирів (у 2003 р. — 44 %). І якщо збільшення експортних поставок збільшилось лише на 20 % в порівнянні з 2003 р., то в грошовому — на 60 %, що є свідченням позитивних змін в політиці якості продукції та ціноутворення.

Логічним продовженням досліджень стане поглиблення ступеню розкриття взаємозалежностей між показниками реалізації експортного потенціалу вітчизняних підприємств і конкретними характеристиками їх маркетингової, виробничої, фінансової та управлінської функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Льчук М. М.* Використання виробничого потенціалу молочних заводів і напрямки його нарощування // Економіка АПК. — 2002. — С. 42—49.
2. *Мойса М. Я., Крюкова О. І.* Ресурсний потенціал аграрних підприємств та механізм його раціонального використання // Економіка АПК. — 2004. — С. 38—43.
3. *Шубравська О. В.* Експортна діяльність як фактор стабільного розвитку АПК України // Економіка підприємства. — 2004. — № 8. — С. 124—133.

Л. М. Приходько, асистент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. В даному дослідженні здійснено оцінку технологічного потенціалу, аналіз тенденцій та рівня розвитку підприємств деревообробної промисловості України, розглянуто основні напрямки підвищення технологічного рівня та конкурентоспроможності підприємств галузі відповідно до особливостей зовнішнього середовища та специфіки внутрішніх бізнес-процесів з метою формування стратегії подальшого розвитку деревообробного виробництва.

Summary. In the thesis the assessment of technology potential and level of development considering wood-processing Ukrainian enterprises was made. The main directions of their further technological improvement and enrising competitiveness were offered according to the peculiarities of business environment and business processes aiming the creation of strategy for the industry development.

Висока інтенсивність боротьби на сировинних, технологічних і товарних ринках у регіональному та загальнонаціональному масштабі, змушує підприємства ретельніше та ґрунтовніше розробляти стратегії власного розвитку, уникати незважених рішень. Нижче представлено ряд критеріїв обґрунтування стратегії технологічного розвитку підприємств галузі.